

Nada Hranilović

Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb

Primljeno: 21. 11. 1987.

RADNIČKA STRAŽA KAO IZVOR ZA IZUČAVANJE POLOŽAJA NAŠIH ISELJENIKA U RADNIČKOME I SOCIJALISTIČKOM POKRETU SAD (1907—1918)

SAŽETAK

Radnički pokret u Americi prerasta u snažan i moderan krajem prošlog i početkom ovog stoljeća.

Radnički i socijalistički pokret među našim iseljenicima u SAD počeo se razvijati početkom ovog stoljeća. Osnovni preduvjet za uključivanje naših radnika u američki radnički i socijalistički pokret bio je razvijanje klasne svijesti te svijesti o potrebi mijenjanja postojećih društvenih odnosa. Upravo zbog toga bilo je neophodno pokrenuti radničke novine na hrvatskom jeziku putem kojih su naši radnici u SAD dobivali prve pouke o socijalizmu i klasnoj borbi američke, kao i radničke klase u svijetu uopće.

Radnička straža, prve radničke i socijalističke novine hrvatskih iseljenika u SAD tiskane su 1907. godine u Chicagu u kojem je 1911. godine izlazilo čak dvanaest socijalističkih listova od čega tri na jezicima naših iseljenika. (*Radnička straža, Proletarec, Narodni glas*).

Pod imenom Radnička straža list je izlazio od 1918. god.

Radnička straža je bitno utjecala na stvaranje socijalističkih klubova i udruženja naših iseljenika širom SAD, te ujedinijenje istih u Jugoslavenski socijalistički savez čije je bila službeno glasilo.

Od početka svog izlaženja pa do 1918. god. list je nepokolebivo stajao na strani radnika boreći se za poboljšanje njihovih radnih i životnih uvjeta, za pravo na udruživanje, za politička prava, posebno američkih žena radnica, za pravo na štrajkove, protiv rada djece i dr.

Iako Radnička straža nije imala ispravan stav u odnosu na sredstva i način borbe radničke klase za rušenje kapitalističkog društvenog poretka, zagovarajući prije svega kao osnovna sredstva klasne borbe »kulturnu borbu, organizaciju i knjigu« njezin je doprinos razvoju radničkog i socijalističkog pokreta među našim iseljenicima, američkom radničkom pokretu i cjelokupnom radničkom pokretu u svijetu ogroman.

Dakako, zbog takve svoje programatske orijentacije Radnička straža predstavlja dragocjen izvor za izučavanje mjesta i uloge naših iseljenika u radničkom i socijalističkom pokretu SAD.

UVOD

Intenzivnije i masovnije iseljavanje Hrvata u SAD započinje šezdesetih godina prošlog stoljeća, a vrhunac doseže između 1900. do 1910. Prema podacima koje iznosi Josip Lakatoš u svom djelu »Narodne statistike«, iz Hrvatske se od 1899. do 1913. iselilo u SAD oko 450 tisuća naših zemljaka (5).

Iako su se iseljenici iz Hrvatske naseljavali u svim područjima SAD, ipak ih najviše ima oko ugljenokopa u Pennsylvaniji i West Virginiji, zatim oko rudnika željeza i bakra u državi Illinois, Indiana i Michigan. U ovim područjima u blizini tada već velikih američkih gradova Chicaga, Pittsburgha, Clevelanda, Detroita, Los Angelesa, San Francisca, St. Louisa, San Pedra i drugih, nicala su najbrojnija njihova naselja.

Gotovo sa sigurnošću možemo reći da od ukupnog broja iseljenih Hrvata u SAD do prvoga svjetskog rata najveći dio pripada seljačkom življu. Navedimo i podatak što ga iznosi Stjepan Gaži u svom djelu »Croatian Immigration to Allegheny County 1882—1914« — da su se od 367.239 Hrvata i Slovenaca doseljenih u SAD do 1910. samo 17.600 deklarirali kao radnici, 270 navedoše da imaju stručno zanimanje, a ostali nisu naveli nikakvu profesiju, pa i to navodi na zaključak da su ti ostali pripadali seoskom stanovništvu (2).

Iako u svom izvještaju o iseljavanju Jugoslavena i o njihovu položaju u SAD podnietom na Prvome jugoslavenskom socijalističkom kongresu u Americi, održanom godine 1910. u Chicagu, Dimitrije Ekonomof ne iznosi brojčane pokazatelje o doseljavanju naših ljudi na taj kontinent, no ipak iz redosljeda kojim navodi jugoslavenske emigrante (seljaci, zanatlije, mali trgovci) možemo zaključiti da je među njima zaista bilo najviše seljaka (8/8).

Prema podacima što ih iznosi Gaži u navedenom dijelu, od ukupnog broja Hrvata i Slovenaca doseljenih u SAD do 1910. gotovo 40% bilo ih je nepismenih, brojkom 128.438. Iskazan u vremenskim razdobljima postotak nepismenih Hrvata i Slovenaca u SAD od 1901. do 1904. iznosio je 33,71%, a od 1905. do 1908. porastao je na 34,9% (2).

Iz podataka o životnoj dobi iseljenika vidi se da su do prvoga svjetskog rata u SAD dolazili naši zemljaci u najboljoj životnoj i radnoj dobi. Najveći postotak, 33,6%, bilo je emigranata između 20 do 29 godina, 25,8% bilo je mladih od 20 godina, a 4,3% onih od 30 do 39 godina. Onih pak od 40 do 49 godina bilo je 13,3%, a samo 3,0% bilo je starijih od 50 godina (5).

Budući da su naši zemljaci u SAD dolazili iz zaostale agrarne sredine, uglavnom neuki i nepismeni, zapošljavali su se na najgrubljim i najtežim poslovima koji nisu tražili kvalificiranu radnu snagu. Bijahu to uglavnom poslovi u rudnicima ugljena, željeza i bakra, industriji čelika, u građevinarstvu i drugi teški poslovi koje Amerikanci nisu htjeli raditi.

Neke osnovne naznake o razvoju radničkog pokreta u SAD — najznačajnije radničke organizacije i stranke u Americi do prvoga svjetskog rata

U vrijeme masovnog iseljavanja iz Hrvatske, krajem prošloga i početkom ovog stoljeća, SAD su prolazile kroz fazu snažnoga industrijskog razvitka i izrastale u modernu industrijsku naciju. Dakako, za ovakav napredak trebala je kvalificirana radna snaga Evrope.

Za uzdizanje radničkog pokreta u SAD u prvoj polovini devetnaestog stoljeća bitne su dvije činjenice. Prva ju uvođenje strojne proizvodnje koja je presudno preobrazila proizvodne odnose, a druga — centralizacija kapitala. Dakako, u početku svog nastajanja, radnički pokret u Americi pratile su mnoge slabosti. Međutim, nakon godine 1886. i poznatih događaja na Haymarketu u Chicagu, radnički pokret u SAD prerastao je u snažan i moderan, pošto je promijenio svoju taktiku u borbi protiv kapitalizma. Naime, nedjelotvornost anarhističkih sredstava američkog proletarijata u borbi protiv eksploatacije dovela je do stvaranja čvrstih temelja klasnoj borbi. Temelji ove borbe, kako je istaknuto na Drugom zboru Jugoslavenskoga socijalističkog saveza u Ame-

rici, održanom 1912. u Milwaukee (Wisconsin), bili su izgrađeni na načelima nepomirljive klasne, proleterske borbe koja teži za slomom kapitalističkih i uspostavljanjem novih pravednijih društvenih odnosa. Ipak, ideja o rušenju kapitalizma i stvaranju socijalističkih društvenih odnosa nije bila ideja samo američkog radništva, koje je još 1912, prema ocjeni iznijetoj na spomenutom zboru JSS u Americi bilo podijeljeno u nekoliko strukovnih i političkih organizacija, »koje ne samo da ne teže da se ujedine za borbu protiv jedinog radničkog neprijatelja — buržoazije, već se više puta svjesno i namjerno bore jedna protiv druge, kompromituju se i tako produbljuju život današnjem kapitalističkom uređenju« (8/18). To su bile:

— Američka federacija rada, organizirana na principima »craftunionizma« sa oko 2,5 milijuna radnika. Osnovni nedostaci te ekonomske organizacije američkih radnika (koja nije imala svoga političkoga stanovništva), bili su i to što nije mogla okupljati sve američke radnike, pogotovu nekvalificirane i one koji nisu pripadali niti jednoj struci. Najrevolucionarniji dio te federacije osnovao je na konferenciji u Chicagu 1905. radničku organizaciju pod imenom Industrial workers of the world (IWW), čiji je krajnji cilj bio rušenje kapitalizma i stvaranje socijalističkih društvenih odnosa.

— Socijalistička radnička stranka, koja je osnovana 1877, a zagovarala je nepomirljivu klasnu borbu i bila protiv bilo kakvih političkih kompromisa američkog proletarijata s buržoazijom. Međutim, sredstva za borbu protiv kapitalističkog izrabljivanja radništva ograničila je na propagandu socijalističkih načela i taktike, demonstracije i izbornu borbu. Zbog izraženoga negativnog stava prema postojećim radničkim organizacijama i unijama, te nastojanja da se stvore nove radničke organizacije, iz stranke je godine 1897. istupio dio članova i osnovao Socijalističku stranku Amerike. Ta je stranka kritikom rada unija nastojala unije pridobiti za socijalističke ideje. Posebice nakon 1910, kada se usprotivila ograničenju useljavanja »nepočudnih« u SAD, zbog toga što su pripadali određenoj rasi ili narodnosti. Time je postala veoma privlačna za doseljenike.

— Američka građanska federacija, koju su vodili njujorški milijunari a kojoj je cilj bio ne mijenjati ništa postojeće, djelovala je također u radničkom pokretu Amerike (2).

O počecima radničkoga i socijalističkog pokreta među našim doseljenicima u SAD — pokretanje prvih hrvatskih radničkih i socijalističkih novina u Americi

Radnički i socijalistički pokret među našim iseljenicima u SAD počeo se razvijati početkom ovog stoljeća. U početku ga prihvaćaju pojedinci, uglavnom zanatski radnici, koji su u SAD došli upoznati rad radničkih organizacija i socijalističkih ideja. Cilj ovih pojedinaca bijaše okupiti hrvatske radnike u političke, socijalističke klubove koji bi pristupili Socijalističkoj stranci Amerike i priznali njezina socijalistička načela. S obzirom na kvalifikacijsku strukturu, nivo obrazovanja, neznanje engleskog jezika bilo je nužno pokrenuti radničke novine na hrvatskom jeziku kako bi se među našim iseljenicima širile socijalističke ideje.

Pokretači prve radničke i socijalističke novine za hrvatske iseljenike u SAD pod nazivom *Radnička straža* znali su da je formiranje klasne svijesti i svijesti o potrebi mijenjanja društvenih odnosa jedan od osnovnih uvjeta za uključivanje naših radnika u radničku borbu, jer »radnička borba bez razumnih i svjesnih boraca, pisala je *Radnička straža* na početku svog izlaska 1908. godine, ne može se ni zamisliti. Svijest ćemo proširiti čitanjem radničkih socijalističkih knjiga i novina« (8/1).

Na značenje radničkih novina u borbi protiv kapitalističkoga društvenog sistema ukazivao je i Karl Liebnicht, ističući između ostalog da radnik koji čita »bogataške« novine, novine svojih neprijatelja, a ne čita radničke novine, čini prema sebi duševno samoubojstvo, prema svojim drugovima zločin, a prema svome radničkom staležu izdaju (8/2).

U svojoj programatskoj orijentaciji *Radnička straža* isticala je da je »jedini radnički list, koji se bori protiv mraka i neznanja, protiv ropstva i bespravlja, protiv kapitalističkog izrabljivanja, a za radničku slobodu i radnička prava«. I dalje: »list će pokazivati put u borbi (...) biti će bič, biti će moćno oružje u borbi radničkoj u borbi bespravnih proletaraca, protiv bijesnih, nemilosrdnih bezdušnika kapitalista« (8/1).

U vrijeme izlaženja *Radničke straže* u SAD tiskan je veliki broj radničkih i socijalističkih listova, uglavnom na engleskom jeziku. Sredinom godine 1913. u Americi su izlazila 352 socijalistička lista od kojih oko 30 na neengleskim jezicima (8/17).

Samo u Chicagu izlazilo je 1911. na jezicima raznih etničkih grupa 12 socijalističkih novina, od čega čak tri lista na jezicima naših iseljenika (*Radnička straža*, *Proletarec*, *Narodni glas*) (8/12).

Radnička i socijalistička štampa u SAD do prvoga svjetskog rata uvelike je utjecala na širenje radničkog pokreta i socijalističke ideje u Americi. Zbog toga je američka vlada često donosila razne mjere kojima je ograničavala slobodu te štampe. Neke od tih mjera često su značile kraj pojedinih radničkih i socijalističkih novina. Tako je primjerice na prijedlog senatora Penrosa, godine 1908, dano ovlaštenje upravitelju američkih pošta na osnovi kojeg je mogao zabraniti slanje radničkih novina do pretplatnika drugom klasom, ili pak zabraniti »nepoćudnoj« štampi ulazak u SAD. Koristeći ovo ovlaštenje upravitelj američkih pošta iste je godine zabranio izlazak iz SAD jednoga njemačkog socijalističkog lista, dvama socijalističkim listovima iz Evrope zabranio je ulazak u SAD, a jednome slovačkom socijalističkom listu u Chicagu pravio je smetnje na razne načine.

Iako je list *Radnička straža* bitno utjecao na stvaranje mnogih hrvatskih socijalističkih klubova i društava širom Amerike, ipak socijalistički pokret među našim iseljenicima prvih godina svog nastajanja nije imao značajnijeg uspjeha. Hrvatski socijalisti okupljeni oko *Radničke straže* smatrali su da će se socijalistički pokret među našim iseljeništvom uspješnije razvijati ako se svi socijalistički klubovi, društva i organizacije sjedine u jedan Jugoslavenski socijalistički savez u kojem bi se socijalistički rad organizirao tako da jugoslavenskim radnicima omogući zajedničku borbu za socijalizam s američkim radnicima. Zagovornici ove ideje pretpostavljali su da će tako jugoslavenski radnici u SAD postati nerazdvojni dio američke radničke klase, te da će se njihovi klasni interesi stopiti u borbi protiv kapitalističke eksploatacije.

Radnička straža mjesecima prije održavanja Južnoslavenskog socijalističkog kongresa u Americi 1910, na kojem je trebalo da bude osnovan Jugoslavenski socijalistički savez (JSS) agitirala je za ostvarenje te ideje. Rad i djelovanje JSS temeljio se na načelima međunarodnog socijalizma, a priznavao je program Socijalističke stranke Amerike, koja je, kao što je već iznijeto, ne samo zbog svog stava prema klasnoj borbi i prema unijskom pokretu u SAD, već i zbog svog stava prema politici doseljavanja u Ameriku stjecala sve više pristaša među američkim radništvom, posebno među doseljenicima.

List *Radnička straža* postao je službeno glasilo Saveza. Prema mišljenju socijalista okupljenih u JSS-u, Savez je mogao biti i prosvjetna i politička radnička organizacija kojoj je osnovni cilj bio prosvjećivanje jugoslavenskih

radnika u SAD, ali agitacija i propagiranje socijalizma. Pristupanje Socijalističkoj stranci Amerike bilo je nužno ponajprije zbog toga što je jugoslavenska emigracija sačinjavala tek neznatan dio cjelokupne proleterske klase Amerike i ona sama nije mogla stvoriti posebnu političku stranku, koja bi bila kadra boriti se za političke (reformne) ciljeve radničke klase. Upravo zbog toga što Savez nije mogao predstavljati samostalnu organizaciju s vlastitim programom socijalističke borbe, kao i zbog toga što su njegovi članovi bili zaposleni u najrazličitijim granama industrije i zanatstva širom SAD, jugoslavenski socijalisti nisu se zavaravali idejom, da JSS može samostalno učiniti mnogo u pogledu poboljšanja položaja radničke klase i postizanja ma i najmanjih političkih ciljeva uopće.

Prema procjeni *Radničke straže* pred svršetak prvoga svjetskog rata u Savez je bilo učlanjeno preko 200 socijalističkih udruženja naših radnika u SAD sa 4—5 tisuća članova. Ovaj podatak nedvojbeno pokazuje da socijalističke ideje, koje je širila *Radnička straža* nisu naišle na širi odjek među našim iseljeništvom. Razloge treba tražiti u činjenici, što je većina naših iseljenika bila zaokupljena drugim problemima, ponajprije onima koji su mogli bitno utjecati na poboljšanje njihova društvenog položaja u američkoj sredini. Dakako, jedan od osnovnih bio je borba za priznanje nacionalnog identiteta. Došavši iz potlačene i izrabljivane sredine, prihvatili su radne i životne uvjete koje im je pružila Amerika, bez ikakve namjere da mijenjaju društveni sistem u kojem su »našli spas«. Osim toga, neukost, neznanje i nepoznavanje engleskog jezika bitno su utjecali da su se naši ljudi, koji su od seljaka postali najamni radnici, više okretali problemima u staroj domovini nego problemima radničkoga i socijalističkog pokreta u SAD. O tome *Radnička straža* godine 1916. piše: »Taj narod se dapače u ovim novim odnošajima toliko složio sa udesom, da o sebi vodi malo brige, ali zato većma se brine i 'spašava' domovinu. O jugoslavenskim radnicima se s toga znade samo po policijskim izvještajima, ili iz štrajkova, gdje su oni masa, obično pokorna ostaloj većini.

Premda su naši ljudi od seljaka postali najamni radnici, proleterci, oni se više zanimaju za to ko je u Austriji ili Srbiji postao ministar unutarnjih posala, nego li za to, što američki proletarijat čini, da poboljša svoj položaj. I tako živeći ni ovdje ni tamo, naši ljudi su skroz pasivni, a da to opravdaju pred sobom i drugima natežu se stoljetnim bedastoćama ko je veći Hrvat, Srbin, ili Jugoslaven« (8/30).

Ili dalje: . . . »naši ljudi su veliki na patriotskim skupštinama, no u tvornicama su mali«. »Tamo, braćo«, poučava *Radnička straža*, treba da ste junaci, kad vam kapitalisti kožu kroje, a ne kad se treba kucnuti i zaviknuti »Živio kralj« (8/40).

Nezainteresiranost goleme većine naših iseljenika u SAD za radnički i socijalistički pokret i »radničku stvar« rezultirala je i nezainteresiranošću za radničku štampu. U samom Chicagu živjelo je prema pisanju *Radničke straže* godine 1916. oko 50 tisuća Hrvata i Srba. Od tog broja 98% bili su radnici. S obzirom na toliki broj, trebalo je da jugoslavenski radnici u Chicagu sami imaju svoje radničke i socijalističke novine, ali ni u Chicagu, pisala je *Radnička straža*, odaziv nije kakav bi trebao biti« (8/33). (U to vrijeme *Radnička straža* imala je ukupno oko 4 tisuće pretplatnika).

Bez obzira na to, neprihvatanje socijalističkih ideja i socijalističke štampe od najvećeg dijela naših iseljenika nije mogla biti osnova za davanje tako teške ocjene o jugoslavenskim radnicima u SAD koju je 1916. donio list *Rad-*

nička straža, u kojoj se između ostalog kaže da je »sav naš jugoslavenski živalj plitak, bez zdravog sadržaja, bez ljudskog života« (8/30).

Jer, kao što *Radnička straža* i socijalisti okupljeni oko nje nisu shvaćali da se širenjem prosvjete i znanja, čitanjem socijalističkih knjiga, brošura, novina, te predavanjima o socijalizmu ne može stvoriti novi društveni poredak bez klasa i eksploatacije, tako ni naši radnici u SAD nisu mogli, ili nisu bili kadri shvatiti potrebu za mijenjanje postojećeg društvenog poretka.

Iako je *Radnička straža* zagovarala klasnu borbu, vodeći na svojim stranicama žestoke napadaje na kapitalističku klasu i ne priznajući nikakve kompromise s njom, ipak oslobođenje radničke klase vidi isključivo u »kulturnoj borbi, organizacijom i knjigom«. Obrazlažući ovaj svoj stav, list piše: »Ako mi pak ne propovijedamo pušku kao sredstvo za oslobođenje radne klase, znak je, da smo uvjereni, da će se radna klasa prije moći osloboditi, ako se osvještuje, nego li ako čisti pušku i čeka momenat, da socijalizam preuzme upravu od kapitalizma sa puškom u ruci« (8/32).

Dakako, stav *Radničke straže*, da u »društvu postoji evolucija koja će dati drugo lice društvu u ono vrijeme kad bude socijalizam sposoban, da preuzme društvenu upravu«, čista je utopija (8/32).

Razumljivo je stoga u potpunosti što su se zbog propagiranja ovakva puta u socijalizam i nekih drugih razloga, posebno zbog različitih stavova oko naružavanja i pripremanja SAD za ulazak u svjetski rat, 1916. od *Radničke straže* odvojili slovenski i dio srpskih socijalista koji su bili pristaše puta u socijalizam što ga je zagovarao Etbin Kristan i socijalisti okupljeni oko lista *Proletarec* — oružane borbe kao sredstva za oslobođenje radničke klase.

Polemike među našim socijalistima slabile su socijalistički pokret jugoslavenskih radnika u SAD. Do konačnog raskola među njima došlo je na kongresu Socijalističke stranke Amerike, u St. Louisu 1917. Na tom kongresu SSA trebala je zauzeti stav prema ulasku SAD u rat. Dakako, stav hrvatskih socijalista kao protivnika bilo kakva rata uopće, razlikovao se od stava slovenskih i dijela srpskih socijalista. Stanovište slovenske sekcije unutar JSS o uređenju buduće jugoslavenske države kao jugoslavenske federativne republike i program koji bi prema mišljenju slovenskih socijalista trebalo u toj republici ostvariti, doveli su do potpunog raskola u JSS. Ostvarenje programa što su ga predlagali slovenski socijalisti tražio je angažiranje svih društvenih segmenata, dakako i građanskih, te svih političkih, potpornih i kulturnih organizacija jugoslavenskih doseljenika kao i svih njihovih novina u SAD. Neslaganje s ovakvim programom rezultiralo je istupanjem sekcija iz JSS, čime je prestao i njegov rad (2).

U vrijeme prestanka rada JSS pada i donošenja zakona o cenzuri koji je pogodio mnoge iseljeničke novine u SAD pa tako i *Radničku stražu*. Pod utjecajem cenzure list mijenja fizionomiju pa od borbenoga radničkog i socijalističkog glasila postaje novina koja donosi uglavnom znanstveno-popularne članke. Početkom 1918. *Radnička straža* prestaje izlaziti pod tim naslovom, ali je mijenjajući nazive i programatsku orijentaciju izlazila sve do 1974.

Uloga »Radničke straže« u borbi za radnička i politička prava naših doseljenika u SAD

Bez obzira što *Radnička straža* nije imala realan stav u odnosu na sredstva i način borbe radničke klase za rušenje kapitalističkoga društvenog poretka, golem je njezin doprinos razvoju radničkog pokreta među našim iseljenicima.

cima i američkom radničkom pokretu u cjelini. Osobito je značajna uloga lista u borbi za radnička prava naših i američkih radnika.

Shvaćajući važnost radničkog pokreta u borbi za poboljšanje položaja radničke klase u SAD, list od početka svog izlaženja zagovara ovaj pokret i piše: »Nije radnički pokret u kome sudjeluju milijuni muževa i žena — boraca, čiji se broj neprestano i sve brže množi djelo 'bundžija', kako to zборе jedni iz neznanja, a drugi iz želje da ga omalovažavaju, pobiju — nego djelo kapitalizma, odnosno ekonomskog razvitka« (8/15). Dakako, kapitalistički društveni odnosi i radne i životne prilike u kojima se našao američki proletarijat u vremenu do prvoga svjetskog rata utjecale su na snažan razvoj radničkog pokreta u SAD.

Iz izvještaja što ga je Odbor za industrijske odnose, podnio Kongresu 1915. najbolje se vidi kakav je bio društveni položaj američkih radnika u to vrijeme. Iz izvještaja proizlazi da je jedna trećina od milijuna radnika živjela u najvećoj bijedi, da je prosječna godišnja plaća radnika iznosila 500 \$, da su radnici u glavnim industrijskim granama ostajali bez posla najmanje tri mjeseca u godini, da je od stotinu radnica njih trideset i sedam radilo najteže poslove u industriji i zanatstvu, a preko pol od ukupno zaposlenih radnica primalo je plaću manje od 6 \$ na tjedan.

Teške ekonomske prilike radničkih obitelji pogađale su posebno radničku djecu koja su se od najranije dobi, čak od pete godine života zapošljavala u industriji, zanatstvu, rudnicima i drugim privrednim granama. Iz spomenutog izvještaja proizlazi da dvije trećine radničke djece nisu završavale ni osnovnu školu (8/24). U SAD je godine 1914. u tvornicama i rudnicima bilo zaposleno preko 2,5 milijuna djece ispod 16 godina, a samo u New Yorku, primjerice 1912, radilo na raznim poslovima četrdeset tisuća djece ispod 14 godina starosti (8/16). Od početka izlaženja list gotovo u svakom broju piše o teškom položaju radničke djece koja su »pod kapitalizmom osuđena na robovanje«, jer radnici »nemaju vremena ni sredstava da ih odgajaju. Djeca u mračnim i zagušljivim radionicama postaju slaba, bolesna i propadaju. Gospodarskom psu je bolje nego radničkom djetetu« (8/5).

Zbog neishranjenosti, slabog odijevanja i veoma loših higijenskih uvjeta u kojima su radnička djeca živjela, njihova je smrtnost bila tri puta veća od smrtnosti djece iz imućnih obitelji. Prema statističkim podacima koje donosi *Radnička straža* u državi Illinois od 160 tisuća djece rođene u jednoj godini umiralo je 20—21 tisuća (8/31).

Radne i životne prilike bile su tako strašne, pisala je *Radnička straža* tih godina da su u SAD dolazili samo doseljenici iz Rusije, Austro-Ugarske i iz zaostalih balkanskih zemalja (8/28). Hrvatski kao i ostali južnoslavenski iseljenici u SAD nisu mogli zbog nepoznavanja engleskog jezika, niskoga obrazovnog i kulturnog nivoa dobiti neki bolji položaj u zaposlenju koji bi im omogućio bolju egzistenciju, pa su unatoč svom velikom broju širom Amerike bili izvrgnuti najvećem izrabljivanju i živjeli su u najvećoj bijedi.

Osim veoma teških životnih prilika, koje su uslijed snažnog razvoja industrijske proizvodnje u SAD postajale svakog dana sve teže, američki su radnici do prvoga svjetskog rata i radili u izuzetno teškim uvjetima. U nezdravim i zagušljivim industrijskim halama, u rudnicima i drugdje radili su i po 72 sati na tjedan, a za to su primali minimalne nadnice. Bolest i smrt kosila je radničke živote, a vrijednost je jednog života, primjerice u rudarskoj industriji, iznosila 1500 \$ u slučaju pogibije na poslu, dakako, samo onda,

ako bi se obitelj nastradalog radnika tako nagodila s poslodavcem. U suprotnom, ako je obitelj nastradalog radnika tužila poslodavca sudu, gubila je pravo na odštetu.

Zbog nepodnošljivih radnih uvjeta u chicaškim klaonicama godine 1908. umrlo je 667 radnika, što u odnosima na ukupan broj zaposlenih radnika u to vrijeme nije malo (8/7).

Zbog teških radnih i životnih prilika američki su radnici najčešće pribjegavali štrajkovima kao i drugim oblicima radničke borbe. Putem štrajkova radnici su zahtijevali kraće radno vrijeme, veće plaće, poboljšanje radnih uvjeta, priznavanje prava na udruživanje, priznavanje radničkih unija i drugo. Prema jednoj statistici Saveznog ureda za rad SAD broj štrajkova i isključenja samo je u prvih deset mjeseci 1915. iznosio 1.126. u 80% slučajeva štrajkaši su zahtijevali povećanje plaća i skraćenje radnog vremena. Iz spomenute statistike također proizlazi da su najviše štrajkali radnici zaposleni u industriji čelika i željeza, u građevinarstvu, tekstilnoj industriji, u rudnicima i na željeznici (8/29).

Rekosmo da su se radnici u štrajkovima, osim za nadnice najčešće borili za skraćenje radnog vremena. Ono je tek za neznatan dio američke radničke klase iznosilo osam sati na dan. Iako počeci radničke borbe za osamsatno radno vrijeme sežu oko godine 1868, ipak je osamsatni radni dan još godine 1914. bio nedostižan za najveći broj američkih radnika. Prema podacima koje iznosi »Radnička straža« godine 1914. od ukupnoga broja zaposlenih američkih radnika samo je njih oko petsto tisuća radilo osam sati, a čak oko jedan milijun i devetsto tisuća radilo je čak sedamdeset i dva sata na tjedan. Između šezdeset i sedamdeset i dva sata na tjedan radilo je čak dva i pol milijuna američkih radnika (8/22). Uspješnost radničke borbe za poboljšanje njihova društvenog statusa ovisila je prije svega od organiziranosti u radničke organizacije i unije. Zbog toga socijalisti okupljeni oko *Radničke straže* i list od početka svog izlaženja preporučuje našim radnicima da »stupaju u borbene radničke organizacije — u unije ... jer samo udruženi biti ćemo neslomivi« (8/). Pod naslovom »Izrabljeni, bespravni — udružite se« *Radnička straža* piše: »Bataljoni organiziranih radnika jesu vojska koja vodi plemenit boj protiv izrabljivanja i nepravdi, a za čovječja prava radnika« (8/6).

Uloga radničkih organizacija, osobito u vrijeme štrajkova bila je posebno važna za cjelokupnu borbu radnika i radnička prava. To pokazuje i slijedeći podatak što ga donosi *Radnička straža*. Od 1881. do 1905. u SAD je bilo 36.757 štrajkova u kojima je sudjelovalo blizu sedam milijuna radnika. Radničke organizacije vodile su 69% štrajkova, a 31% štrajkova otpadalo je na neorganizirane radnike. Od štrajkova koje su vodile radničke organizacije i unije završilo je povoljno za radnike 49%, a od štrajkova koje su vodili neorganizirani radnici bilo je uspješnih svega jedna trećina (8/10).

Radnici su u štrajkovima vrlo često tražili od poslodavaca da ne zapošljavaju radnike koji nisu učlanjeni u unije. Ponekad su takvi zahtjevi štrajkaša uspjeli. Tako je višemjesečni štrajk krojačkih radnica u New Yorku 1909. prisililo poslodavce u 319 radionica u tom gradu da zapošljavaju samo članice unije u koju je tada bilo učlanjeno oko dvadeset i jedna tisuća krojačkih radnica (8/6).

Dakako, poslodavci su znali da snaga radništva zavisi od njihove organiziranosti u unije. Zbog toga su svim sredstvima sprečavali organiziranje radnika i razbijali postojeće radničke organizacije. Poslodavci su ponekad bili spremni popustiti pred zahtjevom radnika za povećanje plaća ali su u takvim slučajevima tražili od radnika da napuste unije i odreknu se udruživanja.

Štrajkašima ugljenokopačima u Westmorlendu (Pennsylvanija) ponuđeno je primjerice nakon četrnaestmesečnog štrajka, u kojemu je policija ubila dvadeset nedužnih radnika, da će im povećati plaće ako se odreknu članstva u unijama. Dakako, takve su prijedloge radnici-štrajkaši u pravilu odbijali. Zbog umorstva dvadesetorice rudara u tom štrajku, predsjednik ugljenokopačke unije za Pennsylvaniju, Francis Feehan, iznio je taj slučaj pred poslovodni odbor Kongresa SAD. Na upit jednog zastupnika jesu li krivci za taj krvavi obračun kažnjeni, Feehan je odgovorio: »Da sa tri do šest mjeseci zatvora« (8/13).

U gašenju štrajkova poslodavci su se u pravilu služili silom. Pomoć u vojsci pružale su im državne i mjesne vlasti, a kompanije su često formirale posebne odrede plaćenih policajaca, najčešće iz redova kriminalaca, koji su se na najbrutalnije načine obračunavali sa štrajkašima, te njihovim obiteljima. Za gušenje štrajka čičaških radnika u junu 1915. šef tamošnje policije Healey tražio je od gradskoga financijskog povjereništva pedeset tisuća dolara za nabavu oružja i municije, te angažiranje oko tisuću stražara, koji bi rastjevali štrajkaše (8/7). Ili, za gušenje štrajka rudara u Fairbanksu na Aljasci, godine 1908. upućena je savezna vojska, a za gušenje štrajkova u Nevadi iste godine angažirana je državna policija.

Američko zakonodavstvo i sudstvo nije također bilo na strani radnika. *Radnička straža* u mnoštvu članaka pisala je protiv američkog zakonodavstva, koje je gazilo zakone i izmišljalo nove uperene protiv radnika i njihovih radničkih prava.

Američki sudovi često su donosili zabrane protiv štrajkova, te odluke kojima su štrajkove proglašavali protuzakonitima. Naravno, takvim odlukama radnicima se oduzimalo jedno od najmoćnijih sredstava u borbi protiv eksploatacije. Neke američke države uvele su čak smrtnu kaznu, ili doživotnu robiju za svakoga tko je imao bilo kakvu vezu sa štrajkom. U državi Colorado, primjerice, zbog sudjelovanja u štrajku godine 1915. osuđen je na doživotnu robiju radnik Lawson, koji je prilikom izricanja presude rekao: »Oni se mogu osvetiti meni, ali ne mogu uništiti radnički pokret« (8/25).

Povodom tog slučaja *Radnička straža* pisala je: »Gledajte radnici kako se bore za pravednu radničku stvar bacajući na doživotnu robiju u ovoj »slobodnoj« zemlji. Vi sve ovo gledate, pa ipak birate na čelo države i sudstva ljude kapitalističke klase... Dokle ćete vi pomagati tim izrabljivačima?« (8/25). Bilo je slučajeva, kada su pod pritiskom radnika sudovi morali ukinuti svoje odluke protiv štrajkaša. Tako je za vrijeme jednoga od najvećih štrajkova američkih rudara bakrokopača na sjeveru države Michigan, godine 1913., sudac Patrick O'Brien donio odluku kojom se zabranjivalo štrajkašima postavljati štrajkaške straže, održavati demonstrativne skupove i provoditi agitaciju za pomoć štrajkašima. Sud je pod pritiskom radnika ovu odluku morao ukinuti.

Ne samo da je *Radnička straža* od početka svog izlaženja podupirala štrajkaše nego je bilo slučajeva kada je u vrijeme štrajka list stavljen na raspolaganje radničkim unijama. Za vrijeme velikog štrajka 250 tisuća ugljenokopača u Illinoisu, godine 1908, *Radnička straža* stavljena je na raspolaganje ugljenokopačkim unijama. Osim toga gotovo u svakom broju list je apelirao za materijalnu pomoć štrajkašima.

Posebnu pomoć štrajkašima, a time i radničkom pokretu u cjelini pružala je *Radnička straža* vrlo oštrim napisima protiv štrajkolomaca — skebova gotovo u svakom broju list našeg radnika poučava: »Hrvatski radniče! Nemoj biti nikada izdajica radnički. Nemoj ići raditi tamo, gdje se radnici bore, gdje

štrajkaju. Nemoj biti izdajica radničke borbe. Bolje je gladovati, negoli nositi sramotno ime izdajice» (8/3). List upozorava našeg radnika da prije negoli primi posao u nekom mjestu dobro provjeri da li tamo štrajkaju. »Ne idi u takvo mjesto, jer, gdje se bore i za tebe se bore«, naglašava se u listu (8/4).

Osim veoma oštirih napisa protiv štrajkolomaca *Radnička straža* je donosila i njihova imena, posebno imena naših radnika. Tako na primjer za vrijeme velikog štrajka rudara u Westmoriland County, godine 1910. u kojem je sudjelovalo više od 20 tisuća radnika, *Radnička straža* piše da među štrajkolomcima, među kojima najviše ima Talijana, Slovaka, Poljaka i Rusa, imade i naših radnika. List je otvoreno naveo njihova imena i pisao: »Ovo su tek imena, koja su nam poznata, a koliko ih još ima u drugim mjestima. Neka ih prati prezir svakog poštenog radnika« (8/9).

Za vrijeme štrajkova najviše su stradali radnici-doseljenici, osobito slavenskog porijekla i njihove obitelji. Protiv njih kompanije su često organizirale tzv. »crne čete«, sastavljene od radnika iste nacionalnosti, koje su rastjerivale radničke skupštine na kojima su o potrebi radničkog udruživanja govorili socijalisti.

Za vrijeme štrajkova kompanije su također uvodile razne mjere zastrašivanja radnika, organizirale i širile klevete na njihov račun. Osnovna svrha ovakvih mjera bila je da se slomi jedinstvo štrajkaša i da ih se odvoji od američkih radnika. Naročito su drastične mjere primjenjivali poslodavci prema radnicima nakon prekida štrajka. Tako su primjerice nakon obustave jednoga od najvećih štrajkova rudara u Michiganu, godine 1915. poslodavci protjerali iz rudnika ne samo istaknute štrajkaše Fince, već i sve radnike Fince. Osim njih iz michiganskog okruga protjerani su svi socijalistički agitatori, uništene radničke organizacije, te zabranjene radničke skupštine, kao i čitanje radničkih i unijskih novina. Širenjem radničkog pokreta u SAD rastao je iz godine u godinu i broj radničkih štrajkova.

Naši kao i doseljenici drugih nacionalnosti u SAD pristinuti teškoćama radničkog života i rada uključivali su se gotovo u sve štrajkove američkih radnika. Dakako, mnogi su od njih u štrajkovima izgubili život. Spomenimo neke od većih štrajkova američkih radnika u kojima su sudjelovali naši radnici. To su: štrajk ugljenokopača u Illinoisu, 1908; veliki štrajk u Mc Kees Rocks, Pennsylvanija, 1909; štrajk krojačkih radnika u Chicagu, 1910; štrajk rudara u Westmoriland County, 1910 (jedan od najvećih štrajkova ugljenokopača, kojima je, prema riječima predsjednika ugljenokopačkog saveza SAD, Johna P. White, 1911, bilo oko 700 tisuća od čega gotovo polovina nezaposlenih). Najviše nezaposlenih rudara živjelo je na području države Pennsylvanije (8/14).

Veliki broj naših iseljenika—radnika sudjelovao je u štrajku u Westinghouse Electric & Manufacturing C. u East Pittsburghu, 1914, gdje je bilo zaposleno oko petnaest tisuća radnika. *Radnička straža* mnogo je pisala o ovom štrajku, naglašavajući, da su naši radnici, među kojima ima mnogo Hrvata i Srba solidarni s ostalim štrajkašima i da među njima nema štrajkolomaca. Prateći događaje oko ovog štrajka list je pisao da će »ova borba naučiti mnogo naše radnike na solidarnost i zajedništvo, a to su najglavnija svojstva, koja ukrašavaju danas svakog svijesnog radnika« (8/23).

U štrajku rudara u Ludlowu, godine 1914. sudjelovalo je također mnogo naših radnika. Povod štrajku bile su veoma niske nadnice i četrnaestsatno radno vrijeme kao i teški i nezdravi uvjeti stanovanja. Radnici su u štrajku tražili povećanje plaća barem za 10%, uvođenje osamsatnog radnog vremena

i priznanje rudarske unije. Iako štrajk nije uspio, ipak je, unatoč brutalnosti policije i profesionalnih štrajkolomaca, zabilježeno besprijekorno držanje štrajkaša.

U zapadnoj Virginiji organiziran je godine 1915. veliki štrajk rudara. U štrajku je sudjelovalo mnogo naših zemljaka koji su se izvanredno držali. U sukobu između štrajkaša i policije ubijen je jedan policajac. Zbog izvanrednog držanja u štrajku naših radnika kompanija je za policajčevu smrt optužila dvadeset i šestoricu Hrvata. U detaljnoj istrazi koju su vodili odvjetnici našeg porijekla, F. Bogadek i K. Unković, utvrđeno je da su naši radnici bili krivo optuženi (2).

Jedan od najvećih štrajkova rudara zaposlenih u rudnicima bakra u Calumetu, područje gornjeg Michigana, godine 1913. bila je prema pisanju *Radničke straže* i jedna od najtežih borbi, što ih je u posljednje vrijeme radništvo poduzelo protiv kapitalističkog izrabljivanja »On je od vrlo velikog značaja ne samo za štrajkaše nego i za cjelokupno američko radništvo koje s toga tu borbu treba da smatra i svojom borbom« (8/19).

U tom štrajku michiganskih rudara sudjelovalo je preko petnaest tisuća radnika od kojih je, prema procjeni *Radničke straže*, šest do sedam tisuća bilo doseljenika iz naših krajeva. Štrajkaše je pomagalo i podržavalo preko pedeset tisuća žena i djece. Istovremeno je organiziran i štrajk djece rudara koja su polazila osnovne škole u Keweenaw County, Mohawku, Ahmeeku i New Alouezu.

Radi što uspješnijeg uključivanja naših radnika u ovaj štrajk u Calumet je iz Chicaga upućen Ilija Šušnjar, tadašnji tajnik Jugoslavenskog socijalističkog saveza u SAD. Budući da štrajk započeo u mjesecu srpnju 1913. nije bio okončan do studenog iste godine, *Radnička straža* početkom tog mjeseca donijela je proglas »Radnicima širom Amerike« u kojem između ostalog piše: »Velika borba rudara u državi Colorado i u Calumetu, Michigan još traje. (...) Kapitalistički razbojnici hoće da uguše našu braću, hoće da ih umore gladu i da unište njihove organizacije. (...) Drugovi radnici, braćo! Neka nitko, ne odlazi u ove države! Obavijestite svoje prijatelje i drugove da potraže rada na drugom mjestu i da ne budu izdajice onih mučenika, koji su naša braća i čija borba jeste i naša borba« (8/21).

Prilikom gušenja tog štrajka od unajmljenih policajaca ubijeno je više radnika, a žrtvom je pao i naš zemljak Josip Marinić. Bojeći se za ishod štrajka zbog dolaska zime i vrlo teškoga materijalnog stanja štrajkaša, *Radnička straža* u svakom broju poziva naše radnike širom Amerike da se odazovu i pruže pomoć štrajkašima. »Na posao jugoslavenski radnici od Atlantika do Pacifika. Pokažite da ste svijesni svoje zadaće. Pokažite, da je borba ovdašnjih bakrokopača vaša borba!« (8/20). Nakon višemjesečne iscrpljujuće borbe i velikog broja štrajkolomaca među kojima je bilo i naših zemljaka, štrajk je michiganskih rudara ugušen.

Štrajk chicaških zidara, ličilaca, radnika i namještenika na chicaškim željeznicama, godine 1915. pokazao je, kao i ostali štrajkovi, da se ne radi samo o sukobu između radnika i poslodavaca radi puke egzistencije i većeg komadića kruha. Uzroci ovog, kao i ranijih štrajkova ležali su u općenito mizernom stanju radničke klase ne samo u Chicagu, u Americi, već u svijetu uopće. Štrajkovi su bili izraz prave klasne borbe, koja se vodila u cijelom društvu čas u jednome, čas u drugome obliku.

Nekoliko godina prije ovog štrajka u Chicagu, piše *Radnička straža*, isticala se jednakost svih američkih građana i poricalo postojanje klasa i klas-

ne borbe. Međutim, povodom štrajka u Chicagu, predsjednik SAD, Wilson javno je priznao da u Americi postoji klasna borba i između ostalog rekao: »da je njemu vrlo žao, što je u Chicagu izbila tako oštra borba između rada i kapitala« (8/26).

Osim što se uvelike angažirala u ostvarivanju radničkih prava na ekonomskom planu, *Radnička straža* od početka svog izlaženja zalaže se za politička prava radnika i njihovo sudjelovanje u političkom životu Amerike. List još 1911. upućuje kritiku američkom radničkom pokretu ističući da čini veliku grešku zbog toga što se ograničuje isključivo na unijsku borbu, a zapostavlja političku i »klipsa« za politikom američkih građanskih stranaka (8/11).

Stav *Radničke straže* bio je, da se borba radničke klase ne treba ograničavati samo na ekonomske zahtjeve. Radnici se ne smiju, pisala je *Radnička straža*, zadovoljiti samo time da dođu do veće plaće, ili do kraćega radnog vremena. Oni moraju zahtijevati više. Oni treba da »postanu u pravom smislu riječi klasno svjesni, da se čvrsto organiziraju i da vode pod barjakom socijalističke demokracije borbu za uništenje samog kapitalizma i privatnog vlasništva« (8/26).

Na kraju ovog rada spomenimo da je *Radnička straža* odigrala izvanredno značajnu ulogu u borbi za poboljšanje društvenoga i radnog položaja američkih žena — radnica. List se zalagao za uključivanje američkih žena u politički i javni život SAD, a posebno za njihovo pravo glasa i odlučivanja. Potpuno rješenje ženskog pitanja u SAD *Radnička straža* vidjela je u okviru rješenja općeg pitanja američke radničke klase, to jest u okviru novoga društvenog poretka — socijalizma.

Zaključak

Ocjenjujući značenje *Radničke straže* za razvoj radničkog pokreta i socijalističke ideje u Americi, posebno među našim iseljenicima, istaknimo da je bez obzira na neke slabosti list od početka svog izlaženja pa do godine 1918. nepokolebljivo stajao na strani izrabljivanih i potlačenih, dajući tako svoj doprinos borbi radničke klase Amerike protiv kapitalističkoga društvenog poretka. Pored oštre osude kapitalističkoga društvenog sistema zbog veoma teškog položaja radničke klase Amerike uopće, posebno američkih žena—radnica, *Radnička straža* s osobitom je žestinom pisala protiv zapošljavanja i iskorištavanja rada radničke djece. Dakako, takvim svojim stavovima *Radnička straža* pružala je poticaj i pomoć cjelokupnom radničkom pokretu u svijetu u borbi za njegova prava.

LITERATURA

1. Čizmić, Ivan. *Jugoslavenski iseljenički pokret u SAD i stvaranje jugoslavenske države 1918*. Zagreb: Institut za hrvatsku povijest, 1974. 320 str.
2. Čizmić, Ivan. *Hrvati u životu SAD*. Zagreb: Globus; Centar za povijesne znanosti, 1982. 424 str.
3. Holjevac, Vječešlav. *Hrvati izvan domovine*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1967. 376 str.
4. *Kratki pregled povijesti Hrvatske Bratske Zajednice 1894—1949*. Pittsburgh: Croatian Fraternal Union of America, 1949. 254 str.

5. Lakatoš, Josip. *Narodna statistika*. Zagreb: Vlastita naklada, 1914. 80 str.
6. Lojen, Stjepan. *Uspomene jednog iseljenika*. Zagreb: Znanje, 1963. 308 str.
7. Prpich, George J. *The Croatian Immigrants in America*. New York: Philosophical Library, 1975. 519 str.
8. *Radnička straža*, Chicago.

1) 1908, br. 2 (8. I)	18) 1913, br. 27 (18. VI)
2) 1908, br. 3 (15. II)	19) 1913, br. 40 (17. IX)
3) 1908, br. 5 (19. III)	20) 1913, br. 46 (29. X)
4) 1908, br. 9 (17. IV)	21) 1913, br. 47 (5. XI)
5) 1908, br. 25 (27. XI)	22) 1914, br. 25 (3. VI)
6) 1910, br. 10 (25. II)	23) 1914, br. 30 (8. VIII)
7) 1910, br. 12 (11. III)	24) 1914, br. 33 (29. VIII)
8) 1910, br. 37 (2. IX)	25) 1915, br. 22 (15. V)
9) 1910, br. 41 (30. IX)	26) 1915, br. 27 (16. VI)
10) 1910, br. 44 (21. X)	27) 1915; br. 29 (30. VI)
11) 1911, br. 4 (13. I)	28) 1915, br. 37 (25. VIII)
12) 1911, br. 23 (26. V)	29) 1915, br. 42 (22. VIII)
13) 1911, br. 24 (2. VI)	30) 1916, br. 4 (5. I)
14) 1911, br. 31 (21. VIII)	31) 1916, br. 16 (29. III)
15) 1912, br. 18 (17. IV)	32) 1916, br. 29 (28. VI)
16) 1912, br. 25 (5. VI)	33) 1916, br. 37 (23. VIII)
17) 1913, br. 21 (7. V)	

»RADNIČKA STRAŽA« (WORKINGMANS GUARD) AS A SOURCE FOR
STUDYING THE POSITION OF OUR EMIGRANTS IN THE LABOR AND
SOCIALIST MOVEMENT IN THE UNITED STATES OF AMERICA,
1907—1918

SUMMARY

The labor movement in the United States became a modern and powerful one at the turn of the century.

The workers and socialists' movement among Croatian emigrants there started to develop early in this century. The main precondition for our workers' inclusion in the American labor and socialist movements was the development of their class consciousness and of their awareness of the need for changing the existing social relations. This is why it was necessary to initiate a workers' paper in the Croatian language through which our workers in the United States could become instructed in socialism and the class struggle of both the American and the working class in general.

»Radnička straža«, the first workers and socialists' paper of Croatian emigrants in the United States, was first published in Chicago in 1907. In 1911 as many as a dozen socialist papers were published in that city, of which three in the languages of Yugoslav emigration (*Radnička straža*, *Proletarec* — Proletarian, and *Narodni glas* — The voice of the people).

Under the appellation of »Radnička straža«, the paper was published until 1918, greatly influencing the establishment of socialist clubs and Croatian emigrants' asso-

ciations all over the United States, as well as their unification in the Yugoslav Socialist League *Radnička straža* was the League's official paper.

From its first publication to 1918 the paper was unwaveringly for the workers' cause, supporting an improvement of their living and working conditions, their right to association, their political rights (especially those of American female workers), and their right to striking, while also condemning children's work, etc.

Although *Radnička straža* did not take an appropriate stand vis-à-vis the working class' methods of destroying the capitalist social order, pleading, in the first place, for »a cultural battle, organization, and the book« as the fundamental means of the class struggle, its contribution to the development of the workers and socialists' movement among Yugoslav emigration, to the American labor movement and the entire world labor movement is substantial.

Because of such a conception, *Radnička straža* is, naturally, a valuable source for studying the place and role of Yugoslav emigrants in the U. S. labor and socialist movement.